

6. Lorenc, K. Im Filter des Gedichts: Essays, Gespräche, Notate = Přebz křidu basnje: eseje, rozmołwy, nastawki / Kito Lorenc. – Bautzen: Domowina-Verlag, 2013. – 340 s.
7. Lorenc, K. Maksim Tank – běloruski přečel Serbow / K. Lorenc // Serbska protyka 1966. – Budyšin: LND, 1965.
8. Lorenc, K. Předslowo // Maksim Tank. Kelko slóncow swěći: basnje za džěci. – Budyšin : LND, 1987.
9. Pryzjołty humor M. Tanka // Nowa doba 41 (21.11.1987), 274, Př
10. Tank, M. Kelko slóncow swěći: basnje za džěci / Maksim Tank. Wud. Kito Lorenc. Il. Eva Natus-Šalamoun. – Budyšin: LND, 1987. – 52 s.
11. Tank, M. List spisowaceła z Minska / Maksim Tank // Nowa doba 42 (20.02.1988), 43, Př.

Т. У. Ганчарова-Цынкевіч (Беларусь)

ТРАДЫЦЫІ БЫЛІННА-КАЗАЧНАГА ЭПАСУ Ў ПАЭМЕ МАКСІМА ТАНКА «СКАЗ ПРА ВЯЛЯ»

Максім Танк – паэт-лірнік, які добра разумеў, які неацэнны скарб уяўляе традыцыя беларускага фальклору для прафесійнага мастацтва. Не выпадкова ён часта звяртаецца да народных песень, казак, паданняў, легенд. У паэзіі Максіма Танка ёсць многа твораў, якія поўнасьцю заснаваны на фальклорных матэрыялах. У 1939 годзе пісьменнік у сваім дзённіку запісаў думку аб тым, што беларускія казкі могуць быць крыніцай вельмі цікавых тэм для балета і оперы.

Паэт не абмінуў сваёй ўвагай амаль ні аднаго фальклорнага жанру. Побач з песнямі і казкамі ён высока ацэньваў і народныя прыказкі, прымаўкі. Некаторыя свае запісы прыказак М. Танк згадвае ў «Лістках календара». Беларускі мастак слова разумеў, што менавіта фальклор дае творцу ўзор таго, як трэба простымі словамі выказаць вялікую мудрасць, таму ў яго творчасці так многа паэтычных апрацовак займальных казачных сюжэтаў. Да іх належаць «Сказ пра Вяля», «Казка пра Музыку», «Галінка і верабей», «Журавель і Чапля», «Ля вогнішч начлежных», «Конь і Леў», «Іван-ды-Мар'я». Пад пяром М. Танка казачныя матывы настолькі арыгінальна апрацоўваюцца і пераасэнсоўваюцца, што цяжка вызначыць іх крыніцы.

«Сказ пра Вяля» (1937) распрацоўвае сюжэт чудадзейнай казкі, дзе апяваецца сіла народа і яго імкненне да свабоды. Пісьменнік не проста пераклавае вядомае паданне, ён падкрэслівае тут сацыяльныя матывы, паказваючы непрымірымую барацьбу народа з эксплуататарамі, дэтальна малюе вобраз асілка Вяля, надзяляючы яго высокай свядомасцю і разуменнем класавых абавязкаў. У гэтым і заключаецца своеасаблівае асэнсаванне фальклорнага матэрыялу з пазіцыі мастака.

Паэма «Сказ пра Вяля» набліжаецца да вершаванай легенды ці казкі, якіх было нямала ў давераснёўскай творчасці М.Танка. У гэтым творы шмат чаго ад чарадзейнай казкі. У прыватнасці, пры дапамозе яе прыёмаў малюецца паходжанне асілка Вяля, барацьбіта за правы працоўнага народа. У былінным стыле аўтар перадае змаганне героя з князевай дружнай. Вось ён выходзіць са сваёй дубінай:

А як выйшаў Вяль з чачоткавай дубінай,
Замахнуўся, – быццам тысячы вятроў,
А ўдарыў – следам пасеку пакінуў
Ці граду галоў – расцвіўшых качаноў! [3, с.74]

М. Танк паказвае непрымірымасць класавых інтарэсаў, папярэджае не падавацца хлусні і абяцанням пануючай вярхушкі, ніколі не траціць веры ў перамогу праўды. Твор напісаны ў 1930-я гады мінулага стагоддзя, адлюстроўвае праблемы працоўных былой Заходняй Беларусі.

Як таленавіты майстар мастацкага слова наш паэт мае выразна акрэсленае творчае аблічча і свае асаблівасці. Самы дасканалы эпізод паэмы «Сказ пра Вяля» – бой сялян з князевай дружынай і яе адступленне:

Тонуць косы ды не ў жыта і не ў травы, –
На пясок кладуцца людзі на сыры.
Як маланкі, зіхацяць ў руках каравых
Доўга востраныя віпы, тапары...
Як зайгралі косы «Юрачку» стальныя,
Узнялі коні капытамі «Крыжачок»,
Як «Лявоніха» пад сосны баравыя
Лапцем шэрым узмяцеліла пясок!
Адступаць пачала князева дружына
У даль вячэрнюю палёў, назад,
Быццам поясам парваным жураўліным,
Чарадою разгагнанных курапат... [3, с. 74]

Карціна змагання ў творы намалевана з сапраўдным эпічным размахам і паэтычнай смеласцю, якая выяўляецца ў гіпербале вобразаў, метафарычнасці мовы, урачыстасці сімволікі. Уражае і бліскучая аўтарская стылізацыя, якая абапіраецца на старажытную гісторыю. Казачная форма паэмы «Сказ пра Вяля», дзеянне якой перанесена ў далёкае мінулае, дае М. Танку большую свабоду для выказвання, і ў той жа час дазваляе логікай сюжэта правесці паралелі з жыццём сучасным у Заходняй Беларусі.

Шматзначным з'яўляецца вобраз беларускага волата Вяля і яго бацькі з сімвалічным імем Скіба. Вяль – гераічны персанаж, які намалеваны ў былінным плане з празрыстай пратэкцыяй на сацыяльна-вызваленчае змаганне. У мастацкай распрацоўцы аўтара гэты вобраз набывае інтэрпрэтацыю рэвалюцыйных зрухаў у жыцці, актуальнасць кардынальнага пераасэнсавання заходнебеларускай сапраўднасці і рэчаіснасці.

У сваім творы М. Танк паказваў, што ён умее па-майстэрску каларытна, вольна і гнутка авалодаць фальклорна-былінным складам. Пра гэта сведчаць карціны масавых сцэн:

У чыстым полі, пад вясеннім небам п'яным,
Льюць абозныя агні зару на твар.
Вяля войска ля агнёў, відаць, да рана
Не пагасіць дум рабінавых пажар [3, с. 74].

Пісьменнік абагульненымі, рамантычна-фальклорнымі сродкамі перадае драматычна-напружанае чаканне наступных падзей.

Асабліва запамінальным з'яўляецца жывапіс мастака слова ў кульмінацыйнай сцэне бітвы, якая пададзена ў разгорнутым вобразе хмяльнага гульбішча:

Над ракою ды над берагам высокім
Закалыхалася ад ног цяжкіх зямля.
Ой, сышліся госці тут з палёў шырокіх:
Войска Вяля з войскам князя пагуляць!
І палілася зарой чырвонай брага,
Мёд гарачы, хмельны мёд па барадзе.
Хто хлябнуў яго, агністага, карчагай,
Таму згасне найяснейшы нават дзень [3, с. 74].

Ужо з гэтага ўрыўка відавочна, што паэт валодае надзвычай тонкім адчуваннем вобразнай моцы слова. Амаль кожная строфа – гэта разгорнутая метафара, якая надае непаўторны характар твору, прываблівае першароднай паэтычнасцю. Метафарызаваная мова паэмы стварае запамінальны каларыт імпрэсіяністычнага палатна. Ужыванне тут яркіх, часам нязвыклых у сімвалічным

значэнні фарбаў (чырвоны, агністы, крываваы) як бы фіксуе імгненні жыцця і перадае ўрачыстасць моманту. Чырвоны – гнеў народа, асацыяцыя антыпрыгоніцкай барацьбы.

Апрача таго, каларыстыка твора арганізуе вобразную сістэму паэмы і мае сэнсавую нагрузку:

Там, дзе неба грудзямі
На чорнай свежа ўзоранай зямлі,
Там, дзе вымытыя зорнымі начамі
Ціха тлеюць зоры-гігелі, –
Затрымаліся абозы князя войска...
За ракоу, за гарамі, можа, далей,
Адкуль чоўнам выплывае сіні дзень,
Чорнай хваляй-навальніцай войска Вяля
Залягло... [3, с. 73]

Побач з сінім колерам кладзецца кантрасная фарба – чорная, якая ўжо набывае паэтычнае традыцыйна-фальклорнае пераасэнсаванне і сімвалізуе не столькі варожасць, панураць і негатыўнасць, колькі выступае прадвеснікам упэўненай перамогі праўды жыцця над сацыяльнай несправядлівасцю. Кантрас т колерных адзнак паступова пачынае выконваць у творы не толькі маляўнічую ролю, а яшчэ і нясе на сабе сэнсавую нагрузку псіхалагічнага абагульнення. Чорныя фарбы паэт ужывае адначасова ў прамым і пераносным значэнні. У вышэйзгаданым урыўку адзнака колеру (чорны) набывае сімвалічны, умоўны сэнс і выкарыстоўваецца ў значэнні «вялікае мноства, незлічонасць».

Вобразная каларыстычная палітра паэмы «Сказ пра Вяля» апеліруе і да яркасці зрокавай формы вобраза, якая ў многім акрэслівае своеасаблівае стылю М. Танка таго перыяду. Канкрэтнасць, прадметнасць, нагляднасць малюнка паэмы можна смела параўнаць з жывапісам на прыродзе. Відавочна, што зрокавае ўспрыняцце твора – гэта навакольны свет ва ўсёй яго шматфарбнасці, багацці тонаў і паўтонаў, а значыць і праўдзівае адлюстраванне самой рэчаіснасці.

Асацыятыўнае мысленне М. Танка звычайнае слова прымушае засвяціцца адценнямі паэтычнай вобразнасці, тым, што прынята называць мастацкай дэтאלлю, якая дапамагае ўключыцца ў агульную ідэю ўсяго твора, зразумець і выявіць эмацыянальнае сілкаванне верша.

Традыцыйная народна-песенная культура пануе ў паэме «Сказ пра Вяля»: гэта і параўнанні, якія вызначаюцца трапнасцю, змястоўнасцю, глыбінёй і ёмістасцю мастацкага абагульнення («...як маланкі... зіхацці вілы, тапары...», «як бярозавы рог...», «...зайгралі косы... як “Лявоніха” ... лапцем шэрым узмяцелілі пясок...» і інш.), а таму валодае вялікай сілай эмацыянальнага ўздзеяння на чытача. У творы шмат паэтычна-вобразных эпітэтаў з фальклору, напрыклад, «жар гарачы палымнеў у...слове», «рабінавы пажар», «пад небам сінім» і інш., якія садзейнічаюць перадачы нацыянальнага каларыту песні, самабытнага духу роднага краю.

Творчы падыход да пластоў культурнай спадчыны свайго народа дазваляе паэту пераасэнсоўваць традыцыйныя павер'і, легенды, быліны і ствараць арыгінальныя творы вялікай мастацкай сілы.

Паэтычныя вобразы-сімвалы беларускай народнай лірыкі знайшлі сваё ўвасабленне ў сімваліцы лічбаў. Як вядома, за некаторымі лічбамі яшчэ з часоў старажытнасці замацаваны пэўны сэнс. Па павер'ях, некаторыя лічбы валодаюць чудадзейнай сілай, а таму зварот да іх у фальклору носіць сталы, устойлівы характар – гэта тыя, што асацыіруюцца са шчасцем або няшчасцем. Асабліва сімвалічнымі лічбамі ў песенным фальклору з'яўляюцца тры, сем, дзевяць. Вельмі часта сустракаецца лічба тры. Гэта можна ўбачыць у вясельна-абра-

давай культуры, самабытнай салдацкай песні, каляндарнай паэтыцы веснавых і восеньскіх песень, што характэрна і для паэтыкі эпічных казак: трохкратнасць пэўнага дзеяння героя і траічнасць пэўных прадметаў з падкрэсленай увагай на трэцім, як на самым правільным, самым істотным у творы. Таму не выпадкова, што паэма М.Танка «Сказ пра Вяля» пачынаецца з такіх радкоў:

Там, дзе паспрачаліся тры дарогі, –
Тры дарогі на шырокіх разлогах, –
Арэ Скіба загон [3, с. 72].

Праз такую паэтычную сімваліку беларускі мастак слова адлюстроўвае свет роднай прыроды, падкрэслівае сацыяльна-бытавы ўклад грамадства, звязвае далёкае мінулае і сучаснасць свайго народа, зазірае ў яго духоўны свет, такі цудоўны і непаўторны ў сваёй красе.

Дзівосы сапраўднага тварэння агромністага свету паэзіі Максіма Танка палоняць і сёння беларускага чытача. Яго талент унутранага свячэння неўтаймаванай асобы адорвае нас душэўнай шчодрасцю і пачуццём адказнасці перад сваім народам. Лірыка нашага мастака слова – поліфанічная цэласнасць мастацкага светаадчування, якая ўражвае сваёй духоўнасцю і глыбінёй маральна-этычнага ўспрыняцця жыцця.

Літаратура

1. Бугаёў, Д. Паэзія Максіма Танка / Д. Бугаёў. – 2-выд. – Мінск : Беларус. навука, 2003. – 311 с.
2. Рагойша, В. Паэтыка Максіма Танка / В. Рагойша. – Мінск : Выд-ва БДУ імя У. І. Леніна, 1968. – 228 с.
3. Танк, М. Збор твораў / М. Танк ; прадм. М. Мікуліча. – Мінск : Маст літ., 2010. – 1008 с.

Н. В. Горбач (Україна)

ЛІТЕРАТУРНА ПРОЕКЦІЯ ОБРАЗУ УКРАЇНИ В РОМАНІ А. МЕЛЬНИЧУКА «ЩО СКАЗАНО»

Активізацыя увагі сучаснай істэрыяграфіі, культуралогіі, этналогіі, літаратуразнаўства до рэцепцыі й рэпрэзентацыі адной культуры іншю выклікана патрэбамі глабалізаванага супольства адекватна спрымаці і ацінаваты *іншы, чужы* стосовна *свого*. Із погляду фармування позітыўнаго досвіду міжэтнічных відносін, асобліве значення мае художнялітэратура, што фармуевізію іншых краіні і народів. До її кола належэть і творы україньскых авторів – прэставніків другою еміграційнаго поколіня, які прэзэнтують для зарубіжнаго чытача образ Україні.

Генераційний підхід, што застосовується при вивченні типологічних рис різних хвиль еміграції (всього в історії Україні їх налічуют чотири: перша хвиля – на межі ХІХ–ХХ століть, друга – у міжвоєнний період, третя – після Другої світової війни, а четвэрта – розпочалася після здобуття Україною незалежності і триває до цього часу) дає можливість окресліти асоблівості адаптації, інтеграції, асиміляції, акультурації в середовищі прэставніків різних поколінь. З огляду на аналізований тут твір – роман Аскольда Мельнічука «Що сказано», зупинимося на третій хвилі еміграції.

Якщо перше її поколіня – власне емігранти, народжені в Україні – залишало батьківщину без сподівання коли-небудь повернутися назад через політичні мотиви і намагалося підтримувати тісні зв'язки з культурою країни походження через анклавне розселення, укладання шлюбів усередині своєї етнічної і релігійної груп, збереження мови, організацію громадських структур тощо, третє поколіня – онуки емігрантів – здебільшого мало- або повністю незаангажоване в україньське супільне життя, але натомість інтегроване в нове соціокультурне середовище, то прэставніки другою поколіня – діти емігрантів –